

פרשת בראשית

"זה הוא מעשה שלו, וזה מעשה שלי"

רש"י בראשית פרשת בראשית פרק א פסוק א

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב ב) מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטווה [בה] ישראל, ומה טעם פתח בבראשית?

רמב"ן בראשית פרק א

ויש לשאול בה, כי צורך גדול הוא להתחיל התורה בבראשית ברא אלוקים, כי הוא שורש האמונה, ושאינו מאמין בזה והושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל. והתשובה, מפני שמעשה בראשית טוד עמוק אינו מובן מן המקראות, ולא יודע על בוריו אלא מפי הקבלה עד משה הבינו מפי הגבורה, ויודעו חייבין להסתיר אותו, לכך אמר רבי יצחק שאין להתחיל התורה צורך בבראשית ברא, והספור כמה שנברא ביום ראשון ומה מעשה ביום שני ושאר הימים, והאלימות ביוצרת אדם ודוה, והטאם וענשם, וספור גן עדן וגרוש אדם ממנו, כי כל זה לא יובן בינה שלימה מן הכתובים, וכל שכן ספור דור המבול והפלגה, שאין הצורך בהם גדול, ויספיק לאנשי התורה בלעזי הכתובים האלה, ויאמינו בכלל בנוכח להם בעשרת הדברות (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בה וינה ביום השביעי, ותשאר הידיעה ליחידים שבהם הלכה למשה מסיני עם התורה שבעל פה:

בראשית פרק ד

- (א) וקאלם נקע אתימיה אשתו וקחל נחלד אתימיו ונאמר קניתי איש אתה': (ב) נתקף ללדת אתי אתיו אתינקל ותיינקל רעת גאן וקחו ענה ענה אדמה: (ג) ורתי משחז ימים נבא לנו מפרי האדמה מנקה לה': (ד) ולקל הביא גפיקוא מפקרות צאנו ומקלבתו נישע ה' אליהכל ואליםמנקהו: (ה) ואליםקחו ואליםמנקהו לא שעה נסתר ללחו מאד ויקלנו קנינו: (ו) ונאמר ה' אליהו לקח תרה לך ולקח נקלו קנינו: (ז) הלא אבימיטיב שאת נאם לא תיטיב לקחת משאת רביץ ואליה משוקתו נאקת תמשליו: (ח) ונאמר קחו אליהכל אתיו וקחל בהיותם בשדה נקמם קחו אליהכל אתיו נמנהגהו:

פלי יקר

וידיי מקץ ימים נבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. לא פורש במקרא מהו מקץ ימים ואימתי התחילו אותן הימים אשר עליהם סא הקץ. ונראה לומר על צד הרמז כי קין והבל היו חלוקים בשלימות האדם מה הוא. אפ העולם הזה והעלחותיו טוף שלימות האדם ואין שלימות אחריו, או אם יש עוד עולם אחר גצחי ופסי הנראה שקין היה איהב אדמה סבר שאין השבון בשאול והעולם הזה אינו משאיר אחריו מאומה על פן בחר לו לחלקו כל חמדות העולם הזה והעלחותיו בהשבו כי יתרון ארץ בכל היא. והבל סבר כי יש עוד עולם אחר גצחי אשר בו ישיג האדם התכלית האחרון על פן בחר לו להיות רועה צאן הגורם ההתבודדות כדרך שעשו הרבה נביאים כמשה ודוד וזולתם וכדי להקרים מהם קרבן לה'. ואולי עשו חלוקות ביניהם כדאיתא במדרש (שמות רבה לא יח) בעשו ויעקב שעשו חלוקה ביניהם כי עשו לקח לחלקו כל חמדות העולם הזה כמו שנאמר (בראשית לג יד) יעבר נא אדוני לפני עבדו רעה לומר יקח חלקו קידם ויעקב בחר לחלקו העולם הנצחי וידו אוחזת בעקב עשו היינו בסוף ממשלתו של עשו כך קין והבל עשו חלוקה זו ביניהם. וזה כונת המדרש (בראשית רבה טב טז) האומר שקין לקח לחלקו קרקעות והבל לקח מטלטלין וכו', הורו בזה מה שהיה בלבם בחלוקת שכר העולם הזה והעולם הבא כי כל חמדות העולם הזה אין האדם יכול לטלטלן וליקח מהם מאומה לחוליהם לעבר עולם הירידה אלא הם כקרקע העומדת במקומה דומה למי שהולך ליריד וקונה שם במעותיו קרקעות ובתים שאינו יכול להוליכם עמו לביתו. ואין לו מהם כי אם מה שהוא אוכל מפריה בעודו בארץ נסריה ובלכתו לביתו ישוב ריקם ומאומה לא ישא בעמלו אשר בנה ואשר נטע ויעזוב לאחרים תיל ודומה אשר יסד. כך העושה העולם הזה עיקר אין לו ממנו כי אם מלא סף נחת המושג ממלא הפנים עמל ורעות רוח ואינו משתמש בהם כי אם משך זמן גזירתו בעולם הזה זה

שבתו בבית מעט כגד וכאורה בטח ללון ומאומה לא יוליד עמו אל העולם הנצחי כי שם ביתו וזהו דעת קין וחבריו אוהבי קנינו הזמן. והבל הוא המהביל כל קנינו הזמן כי מיסר הבלים המה, בחר לו במטלטלין וזהו קיום מצוות ה' יתברך שהאדם יוכל לטלטל עמו מן המקום אשר הוא עומד בו כאורה וכבר אל המקום אשר הוא שם תושב ואזרח כי בית יעשה לו שם: וכבר נודע שכל אוהבי קנין הממון, לעולם אין עושים שום מצות וצדקה מן ממזגם כל ימי חייהם במזימות זו אשר חשבו הן עוד היום גדול כאן לאכול לשבעה להשתמש בממזגם וכל זמן שהם רואים את עצמם חזקים אף בריאים וכסוהם אז כן עתה אין גותנים כלום מהונם ורכושם לצורך עבודת ה' בהשבם מי יאכל ומי יהוש חוץ ממני, אך מקץ ימי חלדם בראותם את עצמם קרובים לשערי מות וכי לא במותו יקה הכל אז יעבור עליו רוח קנאה לקנא בחבריו עושו דבר ה' ויעשה גם הוא מעט מזעיר ויסכים להביא מנחה לה', הן דרך קרבה, הן ליתן לעניים, או בדרך אחר. וזהו המלוה לעני בשעת דוחקו (הגיגה ה א), רצה לומר דוחקו של המלוה שהשעה דוחקתו לעשות כמו שיתבאר לקמן פרשת וילך (לא יז) בעזר ה' ואף גם זאת בהיותו קרוב לשערי מות אינו נרתן לשם מצוה כי אם החלק הפחות שבממונו ועיר שם ובורר לו הפסולת ושולחו מנחה לה' וכל מלאכה נמנחה ובמס זה חלק גבורה, וכל כותף נתח טוב הוא חלקו כי מאנו ידיו לעשות לנגוע בחלק המובחר ורעה עינו בשלו ליתן מנחה הגונה מנחה לה':

רש"י ד"ר הירש

יש לתמוה על כך, שהוא מזכיר כאן את הבל תחילה, אף על פי שקין היה הבכור, וגם להלן הוא מקדים את סיפורו של קין. אולם, עבודתו הטבעית של האדם היתה החקלאות. האדם היה זקוק "לעבד את האדמה" כדי למצוא לו מזון למחיה. קין בחר לו את העבודה הטבעית; ואילו הבל עבר לעבודה אחרת, והכתוב מדגיש זאת על ידי הקדמתה. עבודתו של קין היתה טבעית ומובנת מאליה. ניגוד הריף יתגלע לאחר מכן בין שני האחים האלה; אך אין התורה אומרת עליהם דבר - מלבד ההבדל במשלוח ידם. ומכאן, שהבדל זה רומז להבדל של תכונה ואיפי, - שיתגלע אחר כך בכל חריפותו בהתפתחות אומות העולם. כוונתנו לניגוד שבין עמים חקלאיים לבין עמים רועי צאן. שורשו של ניגוד זה נראה אצל שני האחים, שנבדלו זה מזה במשלוח ידם.

החקלאות דורשת את כל כוחותיו הגופניים של האדם. הגזירה האלהית - "בזיעת אפיך תאכל לחם" - מתגשמת בייחוד אצל החקלאי. עליו להקדיש את כל חייו לקיומו הגופני; המושג "קין", "קנה" - ההכרה העצמית וגאות הקניין - מתגלים ביותר אצל החקלאי. בזיעת אפיו הוא הרוה את אדמתו, וזו נעשית לו לערך עליון; היא הופכת לחלק של אישיותו, הוא נאחז בה ומתישב. והנה, החקלאות מעוררת ומפתחת את התרבות; לזכותה יש לזקוף את מרבית ההמצאות והאמנויות; ההתיישבות יוצרת את החברה, את המדינה ואת יחסי המשפט. משנגזר על האדם לעבוד את האדמה, נפתח הפתח להתפתחות האנושות. אך מאידך: האיכר הוא עבד לשדהו, ואדמתו מושכתו אליה. משנתן את צוארו בעול רדיפת הקניין, גם רוחו נעשית כפופה. אפשר להשיע עליו על ידי שאיפתו לרכוש. דבר זה מביא לידי עבדות, ואדם משתעבד לחברו. זאת ועוד: במקל יבוא לידי הערצת כוחות - הטבע, שבהשפעתם תלוי שגשוג שדהו. האמונה בה' ובמעלת האדם אבדה לראשונה אצל עמים חקלאיים; שם התפתחו לראשונה עבודות ואליליות.

כנגד זה, מעלה יתרה נודעת לחיי הרועה. עיקר עיסוקו בניצורים חיים; הטיפול בהם מעורר רגשות אנושיים והשתתפות בצער הבריות. קנינו הוא נייד; המקנה זקוק לטיפול הרועה, אך אין קיומו בידי אדם. כך ייבצל הרועה מסכנת ההפרזה בערך עצמו ורכושו. משלוח ידו לא יעסיק את כל כוחותיו; אין הרוה נרתמת כל כך לעבודה, ועודנה פנויה לערפים אלהיים ואנושיים. משום כך היו אבותינו רועים, ומשה ודוד רעו את העדר. וכנגד זה אנתנו מוצאים, כי תועבת מצרים כל רועי צאן. כל הסוונות החקלאות שנוכרו לעיל היו מצויים במצרים. תרבות מצרים היתה תלויה בחקלאות; היא התבטאה באליליות מחד - ובשעבוד האדם מאידך. העבודה היתה ייעוד האדם. לא היה שם ערך לאדם כשהוא לעצמו, לא היה לו כבוד ולא נותרה לו חירות. המצרי נולד כעבד למקצוע. האמונה בה', חירות האדם וצלם האלהים - נשתמרו רק בלב אבותינו הרועים. אכן, רבי המדינה במצרים כלכלו את מעשיהם בחבונה, - שעה שהשניאו על עמם כל רועי צאן.

כך התגלע הדבר לאחר מכן. הנוכל להסיק מתוך כך למפרע, שהבל היה רועה צאן על פי טבעו ואפיו? אמת, האדם ניעד לעבוד את האדמה, ולא לרעות את הצאן. וזה גם ייעוד ישראל - על פי התורה ובזכות התורה. אך התורה הקדימה רפואה לסכנות הכרוכות בחקלאות והתקינה תקנות כנגד

האלהת הרבוש. השבת והשמיטה מעידות לעד, כי לה' הארץ והאדם הוא עבדו. חוקי החקלאות - כדוגמת מלאים וערלה מחז ולקט, שמחה ופאה מאידך - מזכירים לאדם את מציאות ה' ומזהירים על אחזה וריעות. כך פותרת התורה את הבעיה הרוחנית של החקלאות; כך היא מקימה מדינה של הקלאים עובדי ה', שכולם חברים באחזה ושיוון. אך מהוין לתחום התורה נשקפת סכנה לאמונה בה' ולהירות ולשיוון של כל בני האדם. ובכך, הכל היה רועה צאן; ואילו קרן, "אויב הקגיון", היה עובד אדמה.

כלי יקר

...ומה שאמר והכל הביא גם הוא. מהו גם, וראיתי בספר צרור המור שמאשים קצת את הכל שלא מתעורר מעצמו על הקרבן כי לא הביאו עד אחר שראה את קין הולך ומקריב ועל כך נאמר והכל הביא גם הוא במלת גם רמז שאחזר קרבנו והביא מצד הקנאה באחיו. ויכול להיות שעל העושה מצד הקנאה אמר שלמה (קהלת ד ד) וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי הוא קנאת איש מרעהו גם זה הכל רצה לומר זהו הגם שהכל נכשל בו כמו שנאמר והכל הביא גם הוא. ונראה לי להביא פדמות ראה לדבריו שנאמר ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הכל אחיו ויהרגהו. הוכיח שדה לפי שהיה ויכות ביניהם בענין הקרבנות וכל אחד מטיל דופי בקרבנו של חברו כמנהג שני אנשים אשר להם הרוב כי הכל מאשים את קין על אשר הביא מן הגרוע זרע פשתן. וקין מאשים את הכל על אשר לא מתעורר אל המעשה מעצמו כי אם עד אחר שראה את קרבנו של קין עבר עליו ורח קנאה ורצה להשוות אליו גם הוא, ואמר לו יען כי אין אתה מתעורר אל מעשה הטוב מעצמך כי אם עד שאתה רואה אחרים עושים אם כן תינה בזמן שאתה יושב בתוך עמך אבל בהיותך בשדה במקום שאין איש מצוי שמה אם כן שם ודאי לעולם לא תעשה שום דבר טוב ואם כן אין אתה ראוי להיות בעולם כי אין חסין ה' בפסילים והבלים רבים העושים מצד הקנאה ולא לשם שמים, ובה נצחו קין להכל לפי נאמר ויהי בהיותם בשדה. כשהשיב לו תשובה נצחת מצד השדה אז ויקם קין אל הכל אחיו ויהרגהו, כי השדה מקום החטא ושם תהא קבורתו. וזה שאמרו (חולין ס א) שקרבנו של אדם הראשון היה לו קרן אחת במצחו, רצו בזה לפי שהיה אדם הראשון יחיד בעולם והיינו קרן אחת אם כן ודאי לא ראה המעשה משום אדם אלא מעצמו מתעורר אל המעשה על כן נתקבל קרבנו. לכך נאמר אדם כי יקריב קרבן לה'. כשהיה אדם הראשון שנתעורר אל הקרבן מעצמו. וזהו שאמר כי יקריב מכס רצה לומר מכס ובכס יבוא לו ההתעוררות והו קרבן לה' ולא קנאת איש מרעהו. ויתבאר זה עוד לקמן פרשת ויקרא (א ב) בעזר ה'.

תולדות יצחק

(ה - ו) ואל קין ואל מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו. ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה גפלו פניך
למה חרה לך ולמה גפלו פניך. ראוי שמי שאינו מרוצה לש"י יהיה נכלב, כאומרם ז"ל [ברכות יב ב] העושה דבר [עבירה] ומתבייש ממנו מוחלין לו כל עונותיו, ולכן נאמר שחשב קין שמנחתו היתה טובה ורצויה, אלא לפי שהכל הביא מנחה יותר טובה להבאישו בעיני יי', לזה אמר לו הקדוש ברוך הוא, אינו כן, למה חרה לך בחשבך שהכל הגורם, שאם תשיב אשא פניך ולא תתבייש, ואם לא תשוב וגו', והסובנה שמה שלא שעה אל מנחתו היה בעבור שמנחתו פחותה, ולכן תשוקת החטאת אליך, אבל אם תרצה אתה תמשל בו, אחר שתדבר תלוי בך, לא בחולתך כמו שתשבת....

סיפורי מעשיות - רבי נחמן מברסלב (מתוך מעשה בחכם ותם)

והנה בשליך בעת את מעשה החכם ונתחיל לספר במעשה התם :
התם הנ"ל למד מלאכת רעענות, ומחמת שהיה תם למד הרבה עד שקבל. ולא היה בקי בהאמנות בשלמות, ונשא אשה והיה מתפרנס מן המלאכה. ומחמת שהיה תם ולא היה בקי בהמלאכה כל כך, על כן היה פרוצטור בדחוק גדול ובצמצום, ולא היה לו פנאי אפילו לאכול, כי היה צריך תמיד לעסק במלאכה מחמת שלא היה יכול האמנות בשלמות. רק בשעת המלאכה, בשעה שהיה נוקב במרצע והיה מכניס ומוציא החוט העב של התפירה כדרך הרעענים, אז היה גושך חתיכת לחם ואוכל. ומנהגו היה, שהיה תמיד בשמחה גדולה מאד, והיה רק מלא שמחה תמיד. והיו לו כל המאכלים וכל המשקות וכל המלבושים. והיה אומר לאשתו: אשתי, תן לי לאכול, וחיתה נותנת לו חתיכת לחם ואכל. אחר כך היה אומר: תן לי הרטב עם קמחית, וחיתה חותכת לו עוד חתיכת לחם ואכל. והיה משבח ואומר: כמה יפה וטוב מאד הרטב הזה. וכן היה מצוה לתן לו חבשר ושאר מאכלים טובים

כיוצא בזה, ובעד כל מאכל ומאכל היתה נותנת לו חתיכת לחם, והוא היה מתענג מאד מזה וישב מאד את אותו המאכל, כמה הוא מתקן וטוב, כאלו היה אוכל אותו המאכל ממש, ובאמת היה מריגש באכילתו הלחם נעם כל מאכל ומאכל שהיה רוצה, מחמת תמימותו ושמתתו הגדולה, וכן היה מצוה: אשתו, תן לי שכר לשותות, ונתנה לו מים, והיה משבח: כמה יפה השכר הזה. תן לי דבש, ונתנה לו מים, והיה משבח גם כן כג'ל. תן לי יין, וכו' כיוצא בזה, ונתנה לו מים, והיה מתענג ומשבח אותו המשקה, כאלו הוא שותה איתה ממש, וכן במלבושים, היה להם בשתפות לו ולאשתו פעלין (מעיל פרוה חרשי) אחד. והיה אומר: אשתי, תן לי הפעלין, כשהיה צריך ללבוש פעלין, כגון: לילך לשוק, והיתה נותנת לו. כשהיה צריך ללבוש טוליס (מעיל עליון) לילך בין אנשים, היה אומר: אשתי, תן לי הטוליס, והיתה נותנת לו הפעלין. והיה מתענג ממנו, והיה משבח: כמה יפה הטוליס הזה. כשהיה צריך לקאפטין (קפוט), כגון: לילך לבית הכנסת, היה מצוה ואומר: אשתי, תן לי הקאפטין, והיתה נותנת לו הפעלין. והיה משבח ואומר: כמה יפה נאה הקאפטין הזה, וכן כשהיה צריך ללבוש יופא (מעיל עליון מכותב), היתה נותנת לו גם כן הפעלין, והיה משבח ומתענג גם כן כמה יפה נאה היופא הזאת כג'ל וכן בכיוצא בזה.

והיה רק מלא שמחה וחדוה תמיד. כשהיה אומר המנעל, ומן הסתם היה לו שלשה קצוות, כי לא היה יכול האמנות בשלמות כג'ל, היה לוקח המנעל בידו, והיה משבח אותו מאד, והיה מתענג מאד ממנו. והיה אומר: אשתי, כמה יפה ונפלא המנעל הזה; כמה מתוק המנעל הזה; כמה מנעל של דבש וצוקור (סוכר) המנעל הזה. והיתה שואלת אותו: אם כן, מפני מה שארי הצענים נוטלים שלשה חובים בעד זוג מנעלים, ואתה לוקח רק חצי טאליר (היינו זהוב וחצי). השיב לה: מה לי בזה, זה מעשה

שלו, וזה מעשה שלו. ועוד: למה לנו לדבר מאתרים. הלא נתחיל לחש בכמה וכמה אני מרויח ממנעל זה מיד ליד: העור הוא בכך, הזפת והחוטים וכו' בכך, ושאר דברים כיוצא בזה בכך. לאפקיס (המילוי שבין העורות) בכך, ועתה אני מרויח מיד ליד עשרה גדולים, ומה אכפת לי רוח כזה מיד ליד. והיה רק מלא שמחה וחדוה תמיד. ואצל העולם היה ללעג, והשיגו תאוותם בו, שמצאו ממנו להתלוצץ כרצונם, כי היה נדמה למשגע, והיו באים בני אדם, והתחילו בכונה לדבר עמו בשביל להתלוצץ. והיה אותו התם אומר: רק בלי ליצנות, ותקף שהשיבו לו: בלי ליצנות, קבל דבריהם, והתחיל לדבר עמם, כי יותר לא היה רוצה להעמיק לחשב חכמות, שגם זה בעצמו ליצנות, כי היה איש תם; וכשהיה רואה שפגתם לליצנות, היה אומר: מה יהיה כשתהיה חכם ממני הלא אני תורה שוטת, כי מה אני נחשב. וכשתהיה חכם ממני, אדרבא, אני תהיה שוטת.

ליקוטי מוהר"ן (ח"ב - תורה - אחד היה אברהם)

'אחד היה אברהם'

שאברהם עבד ה' רק על ידי שהיה אחד

שתשב בדעתו שהוא רק יחידי בעולם, ולא הסתכל כלל על בני העולם, שסרים מאחרי ה' ומונעים.

אותו, ולא על אביו ושאר המונעים, רק כאילו הוא אחד בעולם

וזהו: 'אחד היה אברהם'.

וכן כל הרוצה לכנס בעבודת ה', אי אפשר לו לכנס כי אם על ידי בחינת שיתשוב שאין בעולם מי

אם הוא לבדו יחידי בעולם

ולא יסתכל על שום אדם המונעו, כגון: אביו ואימו או חותנו ואישתו ובניו וכיוצא, או המניעות

שיש משאר בני העולם, המלעיגים ומסיתים ומונעים מעבודתו ויתברך.

וצריך שלא יחוש ויסתכל עליהם כלל

רק יהיה בבחינת: 'אחד היה אברהם' כאילו הוא יחיד בעולם כג'ל

אור הגנוז - ברסלב

ידוע ומפורסם המשפט המגוחך של התם הקדוש מסיפור המעשה 'מחכם ותם' שסיפר רבינו והוא 'זה מעשה שלי זה מעשה שלו ועוד למה לנו לדבר מאחריהם'. משפט שטומן בחוכמו השקפת היים שלימה וצורת הסתמלות מיוחדת שאני מתמקד ומתעסק במה שאני עושה ובמה שקורה איתי, ואין לי כל עניין במה שעושים אחרים, בהצלחות שלהם או במה שהם זכו, אני שמח בחלקי, בחלק שנתן לי השם וכל מה שקורה איתי וכל מה שאני מצליח לעשות, זה הפי טוב בשבילי.

מדרגה זאת היא המדרגה הראשונית והבסיסית להתנהלות האדם בחיים ככלל ובעבודת השם כפרט,

כמו שכונתם על זה רבינו בליקוטי מוהר"ן "אחד היה אברתם" שכל העולם מן העבר האחד והוא מן העבר השני, שהרגיש את עצמו כאילו הוא יחידי בעולם ולא השגיח על מעשי בני האדם.

כך גם כל אחד, הרוצה לילך בדרך האמת ולאחר בתכלית, צריך לראות את עצמו כאילו הוא יחידי בעולם ולא להשגיח ולהשוות את עצמו לאחרים, לי יש את הדרך היחודית שלי, את התכונות שלי ואת ההצלחות והכישלונות שיש לי, כל מה שקורה איתי מתנהל על פי התוכנית, הכל בהשגחה פרטית והכל לטובתי. על כן היה התם בשמחה תמיד, כי כל מה שקרה איתו וכל מה שיש לו זה הכי טוב בשבילו, עד שהיה שמה בלחם ומים והרגיש בהם כל מעדני עולם ובסופו של הסיפור אף זכה לעלות מעלה מעלה, להיות השור של כל השרים בממלכה.

אך התם הקדוש התנהל גם במדרגה עליונה יותר והוא בא ללמד אותנו סוד גדול ונפלא "זה מעשה שלי" זה מה שאני עושה "זה מעשה שלו" זה מה שהקב"ה עושה. אני והשם יתברך שותפים בכל דבר בחיים, אני עושה השתדלות, מתפלל, מכין כלים והשם יתברך אחראי לתוצאות. כך גם כל אדם צריך להתנהל בחיים, גם בגשמי וגם ברוחני, אני הולך לעבוד, אבל כמה ארווית זה הקב"ה מחליט, אני לומד אבל כמה אבין, זה החונן לאדם דעת וחליט, אני הולך להתבודד, אבל השם שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך.

כאשר האדם מתנהל בחייו בצורה זאת, אז הוא רגוע ושמת תמיד, יש מי שמנהל את חיי, יש מי שמשגיח עלי ויש מי שעושה איתי את הדברים בצורה הכי מדויקת והכי טובה בשבילי, נכון! לא תמיד הדברים מסתדרים לי על פי דעתי ועל פי רצונותי, לא תמיד אני רואה תוצאות למעשי ולפעולותי, אבל אני מאמין שלכל מעשה, רצון טוב ומחשבה נכונה, יש חשיבות ומעלה והקב"ה בונה איתם בנינים נפלאים ועושה הכל לטובה.